

Lekens möjligheter på ett barnhem i södra Tanzania

En kvalitativ studie om vilka förutsättningar som
påverkar barnens möjligheter till lek.

Examensarbete i lärarutbildningen, 15 hp
Lärarprogrammet
Institutionen för individ och samhälle
Hösten 2013
Författare: Anette Ahlström och Malin Larsson

Förord

Vi är så glada och tacksamma att vi fått möjlighet att genomföra denna upplevelserika resa. Allt vi fått vara med om har gett oss nya perspektiv att se på saker och ting vilket kommer följa oss resten av livet.

Vi vill här i början få rikta vår enorma tacksamhet till våra familjer samt vänner och bekanta som speciellt fanns med oss under hela vår resa i form av böner och tankar. Speciellt tack till våra familjer som verkligen visade kärlek och förståelse. Detta beslut var inget lätt beslut att fatta men ni var helt otroliga som med er kärlek lät oss få göra denna resa.

Vi vill rikta ett stort tack till Anna Pettersson som så innerligt dela med sig av det hon kände i sitt hjärta att vi skulle dela allt med Herren och varandra i och under resans gång. Tack för möjlighet att få träffa dig före och under resans gång där du med stor omsorg tog emot oss. Ett stort tack för att vi fick komma och vara denna tid på barnhemmet.

Elisabeth Ivarsson som är fadderansvarig för barnhemmet vill vi rikta ett stort tack till då hon med sin varma omsorg visade oss innerlig kärlek genom att stötta oss under denna period.

Vi vill tacka barnen och alla som befann sig på barnhemmet Bulongwa Children's Home för deras varma välkomnande och deras kärleksfulla omsorg om oss. Ni kommer alltid ha en plats i våra hjärtan.

Ett stort tack vill vi även framföra till de som hjälpt oss i form av ekonomiskt stöd såsom Lions verksamhet på Tjörn, Lärarnas missionsförening, stipendium från sparbanksstiftelsen väst, våra föräldrar och församlingar.

En stor plats i våra hjärtan har även Hannes och Nora Sandahl fått som med sin gästfrihet, värme och kärlek öppnade upp sitt hem då de var ett stort stöd för oss i Tanzania.

Vi vill även tacka vår handledare Ingrid Granbom som funnits vid vår sida under uppsatsens tid.

Det största tacket vill vi ge till vår Gud som har den största platsen i våra hjärtan som med sin kärlek visa oss sin omsorg om oss och beskyddat oss under hela resans gång.

Abstrakt

Arbetets art: C-uppsats

Titel: Lekens möjligheter på ett barnhem i Södra Tanzania

Engelsk titel: Possibilities From the Play in an Orphanage in South of Tanzania

Sidantal: 20

Författare: Anette Ahlström och Malin Larsson

Examinator: Paula Berntsson

Datum: 11/2013

Sammanfattning

Bakgrunden till vår studie startade under vår lärarutbildning då vi läst om leken och dess betydelse i ett barns liv. Vi delade en dröm att få komma till ett barnhem i Afrika. Under en föreläsning undervisades om barnkonventionen som lyfter att alla barn ska ha rätt till lek. Denna studie syftar till att undersöka vilka möjligheter barnen ges till lek på ett barnhem i södra Tanzania. I vår studie har vi använt oss av en kvalitativ metod. Vi valde fallstudie som forskningsmetod. Det material vi har samlat in gjorde vi i form av observationer under vår vistelse på barnhemmet Bulongwa Children's Home i Tanzania. Vårt resultat visade att barnen ges goda möjligheter till lek utifrån deras förutsättningar men de förväntas att leka själva. Samspelande sker oftast barnen emellan. Kvinnorna ser sin roll som omsorgsgivande då de ger barnen tillsyn. Det tillfälle under dagen som pedagogik ges är till femåringarna under kindergården och tillhörande lekrum.

Innehåll

Inledning.....	5
Syfte och frågeställningar.....	6
Bakgrund	6
Bulongwa.....	6
Barnhemmet.....	6
Barnkonventionen	7
Tidigare forskning.....	7
Lekens möjligheter	8
Miljöns påverkan på leken	9
Tryggheten på ett barnhem	9
Barns lek i vardagen	10
Teoretisk utgångspunkt.....	10
Förutsättningar för lek	11
Sociala lekregler	11
Lekram.....	12
Fantasi	12
Leksignaler.....	12
Metod.....	13
Fallstudie	13
Observationer.....	14
Genomförande	14
Urval	14
Tillförlitlighet	15
Etiska riktlinjer.....	15
Resultat och analys.....	16
Observationstillfälle 1 – Leken i deras miljö.....	16
Observationstillfälle 2 – Leksaksutdelningen	18
Observationstillfälle 3 – Leken efter leksaksutdelningen	19
Observationstillfälle 4 – Lekrummet	20
Sammanfattande diskussion	22
Referens	25

Inledning

Under första året började vi prata om att göra en resa tillsammans när vi tog vår lärarexamen. Detta ledde till att vi en dag började prata om vilka drömmar och visioner vi hade. En dröm som vi delade var att få komma till Afrika, uppleva kulturen och få besöka ett barnhem. Vi kände starkt när vi läste kursen hållbar utveckling att tankar växte fram om barnens olika uppväxtvillkor. När vi hade en föreläsning om barnkonventionen började vi fundera över synen på barnen och hur den skiljer sig åt i världen.

Vi började nu ta reda på om möjligheten skulle finnas att åka till ett barnhem i Afrika då vi ville studera vilka möjligheter barnen ges till lek. Vi har läst om leken och vilken betydelse den spelar i ett barns liv. Vi hade inga direkta förkunskaper om detta och kände att det var något som vi ville undersöka. En kort tid därefter fick vi kontakt med en bekant som gav oss möjligheten att få resa till hennes barnhem i Tanzania. Efter en tid av funderingar och förberedelser beslöt vi oss för att genomföra vår resa, som blev en månads vistelse i Tanzania.

Det finns en föreställning om att leken är väldigt viktig i barns värld då den ska få ha en central roll i deras liv. I FN:s Barnkonvention står det i artikel 3 att barnets bästa alltid ska komma i främsta rummet. Barnkonventionen ska vara ett verktyg för att främja barns mänskliga rättigheter. I artikel 31 i Barnkonventionen står det att varje barn har rätt till lek, vila och fritid. I vår undersökning har vi med oss ovanstående tankar för att undersöka barnens möjligheter till lek.

Syfte och frågeställningar

Denna studie syftar till att undersöka vilka möjligheter barnen ges till lek på barnhemmet Bulongwa Children's Home i Afrika. Våra frågeställningar är:

Vilka möjligheter har barnen till lek på ett barnhem i södra Tanzania?

- Hur påverkas leken av de vuxnas förhållningssätt?
- Vad har miljön för betydelse för leken?

Bakgrund

Bulongwa

I Tanzania ligger en liten bergsby vid namn Bulongwa som är belägen ca 13 mil söder om Njombe. Makete är ett distrikt som ligger 90 mil väster om Dar es Salaam på 2300 meters höjd uppe i Livingstone-Bergen där byn Bulongwa ligger. I Bulongwa bor det ungefär 1000 invånare. För att ta sig till byn Bulongwa måste den resande färdas på väldigt dåliga och svårframkomliga vägar. Vägarna under regnperioderna november till maj är näst intill oframkomliga då riklig nederbörd kommer och vägarna nästan spolas bort. I byn finns tillgång till ett fåtal butiker, men de flesta tar sig till marknaden på lördagar där de kan köpa sig livsnödvändigheter. Det finns i byn en grund- och gymnasieskola. Befolkningen i Bulongwa talar swahili och ett fåtal pratar mer eller mindre bra engelska. Människorna i Bulongwa bor enkelt då de flesta har ett rum och kök med en eldstad i mitten av huset. De flesta husen är tillverkade av lera med golv av jord. En central plats i byn är kyrkan där alla som kommer deltar i budskap, bön och sång och där de efter gudstjänsten samlas utanför kyrkan för fortsatt gemenskap enligt A. Pettersson som är grundaren av barnhemmet (personlig kommunikation, 23 Maj, 2012).

De studier som tidigare gjorts i byn Bulongwa är från sjukhuset Bulongwa Lutheran Hospital. Tanzania är ett land som är hårt drabbat av AIDS/HIV vilket innebär att många barn blir föräldralösa när föräldrarna dör i sjukdomen. Bulongwa Lutheran Hospital menar att 70 % av dödsfallen beror på aids och hiv relaterade sjukdomar (Bulongwa Lutheran Hospital, 2008).

Barnhemmet

Grundaren av barnhemmet heter Anna Pettersson. Hon är utbildad sjuksköterska och barnmorska. År 1959 var första gången som Anna kom till Tanzania. Åtta månader om året lever Anna i den lilla byn Bulongwa. Sjukdomen HIV/AIDS är ett stort folkhälsoproblem i Tanzania vilket också märks av i Bulongwa. Detta är en av orsakerna till att väldigt många barn behöver ett ställe att vistas på. Detta förde med sig att Anna Pettersson grundade barnhemmet Bulongwa Children's Home år 1961. Anna kände redan väldigt tidigt i livet att hennes önskan var att hjälpa andra människor. Detta ledde till att hon idag har varit med om att starta upp ett barnhem, fadderverksamhet, sjukhusskola och sjukhus i Bulongwa. Annas vision är att alla människor är lika värdefulla och viktiga. Barnen ska vara i centrum och är livets mening (personlig kommunikation A. Pettersson, 23 Maj, 2012).

Barnhemmet har en kristen profil vilket märktes bland annat genom att varje morgon startades med bön och lovsång med alla barn och vuxna tillsammans på barnhemmet. Barnhemmet är inhägnat och byggt utav tegel med ett förhöjt stengolv som sträcker sig stora delar av huset. I byggnaden finns det tillgång till elektricitet med hjälp av solceller. På barnhemmet finns matsal, sovrum, hygienrum, tvättrum, förråd, kontor, andaktsrum, lektrum, klassrum och ett eldrum där maten tillagas. Barnhemmet ligger högt upp i bergen och omges av en otrolig utsikt. Utemiljön runt barnhemmet består av en gräsmatta där det finns två gungställningar, en plåtsnurra, tvättställning och ett uteförråd där ved förvaras. Det finns tillgång till ett fält där de kan odla samt diverse djur som exempelvis en gris, en ko, en tupp och flera hönor. I miljön runtom barnhemmet finns också en del rabatter med buskar och blommor.

Barnkonventionen

1989 trädde FN:s Barnkonvention i kraft som belyser barnens plats och rättigheter i samhället. Barnkonventionen innehåller 54 artiklar varav 41 artiklar handlar om barns mänskliga rättigheter. Syftet med konventionen är att varje barn upp till 18 år ska ha rätt att behandlas med respekt och att få sin röst hörd. Alla länder utom USA och Somalia har ratificerat Barnkonventionen (Stern & Jörnruud, 2011). Tanzania ratificerade Barnkonventionen 1991. Barnen är de som är mest utsatta i tanzaniska samhället då den grupp som växer mest är de föräldralösa barnen (Utrikesdepartementet, mänskliga rättigheter). Artiklarna om barns rättigheter ska gälla oavsett en viss etnicitet, kultur, funktionshinder eller andra särskiljande drag (Stern & Jörnruud, 2011). När våra rättigheter inte blir tillgodosedda blir det tydligt att rättigheterna är något som inte är självklart, utan vi måste ständigt verka för att bevara dem levande betonar Hägglund, Quennerstedt och Thelander (2013). Författarna menar vidare att rättigheterna blir väsentliga för allmänheten när den säkerhet som kännetecknar vardagen försvinner.

Tidigare forskning

Det är inte enkelt att definiera begreppet lek. Många forskare håller med om att ordet lek kan ha många olika betydelser. En sak som många är överens om är att lek är något positivt för barn. Lillemyr (2002) menar att det är en krävande uppgift att definiera vad lek är eftersom samma form av lek kan vara olika. Enligt Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2003) har fenomenet lek företrädesvis i historien handlat om barn.

Vid en översikt av forskningens definition av lek framgår att det finns många olika definitioner på vad lek är. Öhman (2003) menar att lek kan definieras i lika många definitioner som det finns lekande människor. Hon menar att vårt synsätt på barnen spelar en avgörande roll. Pedagogens helhetsförståelse i att både kunna se och ta barns perspektiv påverkar bemötandet av barnen. Hon anser att identitet handlar om att känna tillhörighet till en grupp människor men samtidigt utveckla sitt eget jag och att utvecklas själv som individ. Genom att lyssna till andra skapas en bild av självet som påverkar vem jag är men även hur andra ser på mig. Det är dessa ständiga dialoger som sker i leken. Empati är en viktig grundsten i ett klimat för lek anser hon. Det innebär inte att ta över någon annans perspektiv utan att kunna känna med en annan person var den befinner sig och utgå från det. Författaren beskriver ömsesidighet då det handlar om att kunna skapa och mötas i en relation, vilket är en grund för att kunna visa ödmjukhet i ett

samspelande. Hon menar att det är pedagogens ansvar att leda till goda samspel där barnen kan mötas och skapa relationer. De samspel som författaren beskriver sker ständigt i leken.

Knutsdotter Olofsson (1992) betonar att leken är en viktig del i barns liv och något som ger livskvalitet. Hon poängterar att leken är som en social arena där barnen som deltar ges möjlighet till stimulans och utveckling. Det är i leken som barnen ges möjlighet att få använda sin fantasi och fritt leka vad de tänker och tror, vilket är tillåtet inom lekens ramar men inte utanför. Hon betonar vikten av att barnen uppmuntras till att få använda sin fantasi för att utveckla sin förmåga att fantisera. Det största villkoret för lek menar Berg (1992) är att det är en frivillig aktivitet som inte kan tvingas fram, vilket Knutsdotter Olofsson (1992) menar skapar möjligheter till lek och utveckling av barnens sociala lekregler så som samförstånd, ömsesidighet och turtagande. Enligt Berg (2009) är leken grunden för att ge barnen möjlighet att hitta mening i sitt liv. Lek är barnens eget uttryckssätt och sätt att lära då den är här och nu, vilket leder till kreativitet menar Lillemyr (2002).

Lekens möjligheter

Lillemyr (2002) menar att barnen i leken ges möjlighet att få erfara, pröva, utforska och använda sin fantasi vilket innebär att de utvecklar självförtroende och skapar sin identitet. Han anser att leken utmanar och skapar färdigheter i kommunikation genom samspel med andra, vilket även Williams (2006) lyfter fram. I leken och lek med ord utvecklas en känsla för vad som är verklighet och vad som är fantasi. Det är en viktig funktion för människans utveckling där tänkande, kreativitet och skapandeförmåga ger möjlighet att få leva ut sin fantasi. Knutsdotter Olofsson (1992) lägger vikt vid att fantasin måste få användas för att kunna utvecklas till att bli goda lekare. Leksignalen är ett sätt att förhålla sig till verkligheten och kunna tolka det som sker när leken pågår. Hon menar att barn förmedlar dessa signaler på många sätt då de ändrar röster, skrattar och använder olika ansiktsuttryck. Leken handlar om att kunna förvandla verkligheten till något annat. Genom den stärks barnens självkänsla eftersom de kan få möjlighet att klara av utmaningar och lära sig skilja på vad som är lek och vad som är allvar. Huruvida en utveckling hos barnen kan ske genom leken beror på hur vi vuxna förhåller oss till den anser Lillemyr (2002). Skapande är en del av leken där utgångspunkten blir barns egna berättelser och fantasier. Barnet kan i leken få prova olika sätt att vara. Enligt Johnsson, Christie och Wardle (2005) är ett viktigt mål i Vygotskijs forskning att bättre kunna förstå lek, och utveckling i olika kontexter. Vygotskij (1995) betonar att barnen tolkar och bearbetar sina upplevelser genom lek. Vidare menar Vygotskij att barnen genom leken berättar en berättelse, då han anser att lek och berättande är två fenomen som ligger nära varandra. För att kunna förstå och utveckla kunskap om sin yttre och inre värld leker barnen. Författaren menar att fantasin är viktig i människans utveckling och ett verktyg som bidrar till att öka erfarenheterna hos en människa. Genom att använda sig av fantasi är det lättare att fantisera när någon annan berättar om någonting för att själv kunna skapa en egen bild.

Kane (2011) menar att leken inte ska begränsas då föremål, platser och människor i den kan förändras till vad som helst. Regler ändras och förhandlas under lekens gång. Hon menar att barn gör saker i leken som omgivningen inte tror de kan klara av. Författaren menar att barnen i leken sänder ut leksignaler där de vill förmedla att det de gör är på låtsas. Vidare anser hon att en förmåga att utvecklas i leken är att kunna skilja på vad som är på lek och vad som är på

riktigt. I leken ges det möjlighet att låtas vara någon annan eller något annat. Genom lek överför barnen budskap både med ord handling då kommunikationen blir en del av leken. Barn leker ut känslor som exempelvis ilska och kan då med hjälp av leksignaler visa att det inte är på riktigt. En del barn kan ha svårt att uppfatta leksignalerna och även hur de ska sända ut egna signaler då de inte vet om de andra barnen är med i leken. Det gäller att pedagoger är lyhörda för vad barnen visar och kan skapa miljöer för den lek som står i fokus i de situationer och sammanhang som de befinner sig i.

Miljöns påverkan på leken

När miljön är lustfylld lockar det barnen till att vilja leka och utveckla den vidare. För att barn ska finna inspiration till lek menar Lindqvist (1996) att miljön är viktig. Leken är global och barn leker över hela världen. Den påverkas av kultur, traditioner samt sociala kontexter, vilket styr barnets uppväxtmiljö. Brodin (2008) menar att det handlar om att skapa en god tillit till barnen där de känner att de vågar lita på vuxna och andra i sin omgivning. Hon anser att lärarens uppgift är att skapa möjligheter till goda kommunikationer och kontakter. Johansson och Pramling Samuelsson (2009) betonar att barn lär av vuxna och andra i sin omgivning då de tittar, samspelar, lyssnar och kommunicerar med varandra. På detta sätt menar de att barnen utmanas och lär av varandra. Brodin och Lindstrand (2008) beskriver att miljön runt omkring barnen i form av material, lokaler och vuxnas förhållningssätt påverkar hur barnens relation till lek utvecklas. För att barn ska kunna gå in i leken behöver de få känna trygghet där de befinner sig. Nordin-Hultman (2004) lyfter vikten av barns miljöer. Hon menar att ett barn som ges möjlighet till en inspirerande miljö utvecklas och stimuleras. Vidare lyfter hon att pedagogens sätt att se på barnen är av stor vikt. Barns identitetsskapande formas i olika miljöer och sammanhang som de omges av. Miljön är en möjlighet för barnen att lära och utvecklas i, vilket indikerar att den är av stor betydelse för barnen. Utformandet av en miljö kan skapa möjligheter men även hinder, detta är dock inte något barnen själva kan styra över då pedagogerna skapar denna miljö. Kane (2013) betonar att om barnen får tillgång till nytt material, idéer, och miljö så kan det berika och stödja deras lek även efter lång tid. Hon betonar att den känslomässiga och fysiska miljön är utgångspunkter för att skapa plats i en del lekar men inte i andra.

Tryggheten på ett barnhem

Törrönen (2006) menar att barnhem som upprätthålls av lokala myndigheter har förändrats under de senaste åren då de blivit mer hemliknande. Ett barnhem kan erbjuda hemliknande upplevelser för vissa barn vilket kan ge en känsla av tillhörighet. För andra barn kan det bli en svårhanterlig situation. På ett barnhem innebär gemenskapen en kombination av många människor som kamrater, syskon, vårdgivare, förälder och andra anhöriga. Känslan av gemenskap kan variera hos barnen beroende av beteende, humör samt gruppens atmosfär. Enligt Ivarsson (2003) innebär ett socialt liv tillsammans både som barn och vuxen missuppfattningar, konkurrens, konflikt och kiv men även vänskap, enighet, samarbete och överenskommelse. Dessa delar ingår mer eller mindre i våra dagliga sysslor runt omkring oss, då en tillhörighet av en gemenskap är en del av livet. Jonsdottir (2007) betonar att kamrater är ett stöd för att handskas med osäkerheten vilket bidrar till att de utvecklar en god självkänsla.

Enligt Törrönen (2006) utvecklas speciella relationer mellan vissa barn och vårdgivare. Dessa barn förväntas då få särskild uppmärksamhet. De barn som har en utvecklad relation går oftast

till en och samma vårdgivare för att uttrycka sina känslor. Vissa vårdgivare får rollen som ett barns vän, medan andra ses som en förälder. Enligt H. Sandahl (personlig kommunikation, 27 oktober, 2013) anser barn på barnhem att de har många syskon, då de tror sig ha samma mamma. Skillnaden mellan barn i en normal familjemiljö och barn på ett barnhem är att de inte har liknande bakgrundshistoria, även om det kan finnas likheter i deras erfarenhet.

Barns lek i vardagen

Enligt Johnsson et al. (2005) utvecklar barn färdigheter i leken som har en viktig roll för den kultur som råder. Lek uppfattas olika i olika kulturer vilket skapar förutsättningar för utveckling i samspel mellan barnet och miljön. Vuxnas förhållningssätt kan ses på olika sätt i olika kulturer. All lek utvecklas i ett socialt sammanhang. Kunskap är alltid subjektiv och influerad av forskarens syn på världen. Kulturella faktorer är viktiga i alla kulturer då det gäller att ta reda på betydelsen av lek mellan vuxna och barn. Värderingar och föreställningar som kommuniceras till barn beror på de olika faktorerna i kulturen. Dessa värderingar återspeglas på olika sätt vilket synliggörs i den vuxnes tillgänglighet i form av tid, utrymme och material i barnens lek. Enligt Rogoff (2003) bygger barnens lek på vad de ser men hur leken formas beror på hur inkluderade barnen är i aktiviteterna i sin omgivning. Barnen experimenterar med regler och händelser ur det vardagliga livet och leker det. Författaren menar att de skillnader som är mellan kön i olika kulturer är baserade på kulturella och biologiska arv vilket visar sig i olika förhållningssätt.

Teoretisk utgångspunkt

I vår studie har vi valt lekforskaren och författaren Birgitta Knutsdotter Olofssons lekteori som teoretisk utgångspunkt.

Knutsdotter Olofsson (1992) menar att leken är motsägelsefull, för att den inte går att redogöra för i enkla benämningar. Leken kan ses både i verklighet och på låtsats och innebär på samma gång avstånd och närhet. Genom att använda lek kan saker göras på riktigt, det vill säga på lekens villkor. Barn kan göra saker i leken som tycks se verkliga ut. Tiden försvinner snabbt i en lek, då den kan vara i en oändlighet. Hon menar vidare att i leken hanteras det kända som främmande men även det främmande som känt. Till exempel kan barn föreställa sig att de aldrig varit på den plats de leker på för jämnar. I leken framträder både glädje och hård verklighet.

Knutsdotter Olofsson (1992) teori vilar på Bateson teori då han studerat hur kommunikationen sker mellan oss människor. Han menar att allt inte alltid är som det ser ut att vara. Vidare menar han att det beror på vilka signaler som sänds ut. Bateson betonar att lek är ett sätt att förhålla sig till verkligheten. Det som sägs, tänks och görs är inte alltid som det ser ut att vara och behöver inte tolkas i exakt mening då det är på lek. Leken ska tolkas utifrån lekens signaler och lekens ramar. I leken menar Bateson finns det olika sätt att förhålla sig till verkligheten. Han ger exempel på när hundar jagar, biter och hoppar runt utan att vara arga. I leken går det att fritt förhålla sig till det som barnen upplever, känner och ser då de fritt kan förhålla sig inom lekens ramar. Bateson menar att det är viktigt att se till vilka signaler vi sänder ut i vårt sätt att förhålla oss och kommunicera till varandra då signalerna avgör om det är på lek eller allvar (Knutsdotter Olofsson 1992).

Förutsättningar för lek

Knutsdotter Olofsson (2003) anser att om leken ska kunna fortgå måste barn och vuxna kunna tänka sig in i verkligheten men även kunna gå in i lekens värld. I leken måste barnen kunna förhålla sig till andras leksignaler, samtidigt måste de tydligt kunna visa om de själva är med i den eller inte. Barn behöver lära sig förstå att de kan leka exempelvis prinsessa utan att vara det på riktigt. För en del barn kan det vara svårt att sätta sig in i skillnaden mellan lek och verklighet då de kan behöva mer stimulans för att komma in i leken, medan andra barn direkt förstår lekens signaler. När barnen är inne i leken finns inte tid och rum utan de är här och nu i lekens magiska värld. En förutsättning för att leken ska utvecklas och inte stoppas är att barnen lyckas bevara lustfylldheten i den. Är barnen rädda eller otrygga stoppas leken lätt upp. För att kunna gå in i leken krävs att kunna bortse från verkligheten. Leken avbryts för de barn som inte kan koncentrera sig genom att de måste se vad som sker utanför ramen. Ett barn måste känna trygghet i leken för att den ska kunna fortsätta.

Författaren menar att rivalitet och kränkningar förhindrar lekens lustfylldhet. Sociala lekregler gäller för att kunna bevara leken såsom samförstånd, ömsesidighet samt turtagande. Dessa är grunderna som barn lär sig i den första leken med vuxna. Uppstår det obalans i leken innebär det att den som kränks lämnar leken. Knutsdotter Olofsson (2009) menar att leken är fri från prestation och krav. Hon betonar att det är viktigt att omgivningen visar hänsyn till leken för om barn tvingas ut ur lekens ramar för ofta störs den inre uppbyggnaden av lek då barn lätt tappar fokus i leken. Vuxna är förebilder för lek. Om den vuxne inte kan förhålla sig med inlevelse och fantasi så lär sig barnen kanske mer på att leka själva menar Knutsdotter Olofsson (2003). Hon menar att den vuxne som finns vid barnens sida kan hjälpa dem att hålla sig kvar i leken och få leken att berikas för barnen (Knutsdotter Olofsson 1987).

De återkommande begrepp som finns i Knutsdotter Olofssons teori är begrepp som sociala lekregler, lekram, fantasi och leksignaler. I nedanstående text har vi för avsikt att beskriva den innebörd som Knutsdotter Olofsson tillskriver dessa begrepp. Dessa begrepp kommer att användas som ett analysredskap i vår studie.

Sociala lekregler

De sociala lekregler som Knutsdotter Olofsson (2003) lyfter fram är samförstånd, ömsesidighet och turtagande. Samförstånd innebär att alla i leken är med på vad leken går ut på och införstådda i att de leker. Med ömsesidighet menas att leken leks på lika villkor. Det sker på en nivå av jämställdhet oberoende av styrka och ålder. Turtagande är viktigt inom leken vilket innebär att alla får turas om att bestämma.

De sociala lekreglerna gäller även för vuxna som närvarar i leken. I leken måste alla kunna hålla de sociala lekreglerna för att behålla harmonin. Dessa regler utgör en grund i barnens lek. Med harmoni i leken menas att det är harmoni mellan de som deltar i leken. Det krävs att den vuxne finns till hands för barnen för att de ska få lära sig de sociala lekreglerna. Detta behövs speciellt i turtagande då barnen behöver lära sig att det finns regler att förhålla sig till i leken.

Lekram

Leken har en tydlig ram vilket innebär att den har en början och ett slut. I lekens ram är det tillåtet att gå in och ut. Inom denna ram är det lekens regler som gäller och utanför är det verklighetens regler som styr. En viktig kunskap i leken är att förstå när leken pågår men även när den inte varar längre. Det råder en harmoni inom lekens ramar mellan dem som deltar i leken. I lekramen är det en förtrollande miljö och en värld där allt kan omvandlas. Det som kan störa harmonin inom lekens ramar är oro, rädsla och även om någon stör i leken. Det är alltså viktigt hur vuxna förhåller sig till barnens lek så vi uppmuntrar till en utvecklad lek och inte skapar förstörelse genom att avbryta den.

Fantasi

Fantasin behöver användas och utnyttjas för att kunna strömma ut. I leken och fantasin möts impulsivitet och ordning. Vår förmåga ökar i leken genom att kunna tänka oss det som inte är eller finns. I leken tränar barnen upp sin fantasi som behöver användas för att utvecklas. Fantasin får barnen att kunna försätta sig i leken då de inre bilderna blir levande. När barnen leker och använder sin fantasi, vilket är det ett sätt att kunna förstå världen. Det är en förmåga att kunna använda sig av fantasin, vilket barnen använder sig av i leken då de exempelvis kan föreställa sig käppen som en häst. Fantasi kan förklaras som en uppfinningsförmåga. En lek kallas för fantasilek när det som tidigare upplevts kan försättas i leken. Barnen får med hjälp av fantasin träna sin förmåga i inlevelse och att kunna leva sig in i de roller de tar i leken. Det underlättar att kunna fantisera för att få en god samvaro med kamraterna. Det gäller att lyssna in vad som sker och kunna lyssna till varandra för att kunna förstå vad som händer i fantasin. I en fantasilek utvecklas språket och gör språket variationsrikt. I fantasin måste barnen försöka att förstå och leva sig in i andras situationer. I en tillåtande miljö där barnen får känna att deras lekfulla fantasi uppmuntras och stimuleras blir leken kreativ och kreativiteten blir lekfull.

Leksignaler

Vi människor har flera olika sätt att signalera lek på. Det är i den sociala samvaron som det går att lära sig dessa leksignaler. Det är viktigt att barnen får lära sig att förstå leksignalerna och även själva kunna förmedla leksignaler för att kunna samspela i leken. Det är viktigt med tydliga leksignaler då det finns barn som av olika anledningar inte förstår vad lek går ut på. Med hjälp av tydliga leksignaler skapas en miljö där barnen känner att de fritt kan gå ut och in i leken och hjälper barnen att förstå om det som sker är på lek eller inte. Leksignalen är ingen kort signal utan det är ett begrepp som innebär ett förhållningssätt i att kunna tolka det som händer i leken. Det gäller att kunna förstå andras leksignaler och kommunicera lek genom att visa leksignaler för att kunna leka. För att kunna gå in i en lek krävs att kunna bortse från verkligheten. Det som kan störa leksignalerna och harmonin mellan de deltagande i leken är övergrepp, maktkamp, ojämlikhet, översitteri, oro och rädsla.

Dessa valda begrepp har vi kopplat till vår studie för att kunna tolka och analysera våra resultat. Utifrån hennes teori vill vi kunna undersöka förutsättningarna för vilka möjligheter barnen ges till lek.

Metod

Vi har valt att använda oss av en kvalitativ studie med en etnografisk inspirerad fallstudie av observationer och deltagande observationer. Svenning (2003) menar att en kvalitativ forskning kännetecknas av att komma djupare ner i det empiriska insamlade materialet. Vi vill med hjälp av att använda oss av denna metod få en djupare inblick i barnens vardag vilket Justensen och Mik-Meyer (2011) lyfter att med en kvalitativ metod går det att skapa en djupare förståelse i ämnet. En kvalitativ metod menar Merriam (1994) kan bestå av detaljerade beskrivningar av exempelvis en specifik händelse, människor samt observerade beteenden. Sjöberg och Wästerfors (2008) anser att en lämplig metod för kvalitativ forskning är att använda sig av observationer. Genom att använda oss av observationer och deltagande observationer så menar författarna att forskaren kan analysera och utgå ifrån mer än en synvinkel på samma analysobjekt. Författaren menar även att en kvalitativ forskning grundar sig i att skriva fram berättelser för att berika sin analys.

Fallstudie

Vi har valt att använda oss av fallstudie vilket Merriam (1994) menar är en definition av en undersökning av en speciell företeelse i en händelse eller en social grupp av människor. Hon menar att fokus inte är resultatet utan det är processen och kontexten som är det viktiga. Det handlar om att få upptäcka snarare än att bevisa någonting. Det främsta syftet är att förstå innebörden i en förekommande händelse eller upplevelse, då forskaren behöver komma åt bakomliggande orsaker för att nå en fördjupad förståelse för processen. Fallstudie som forskningsmetod är en väl anpassad metod för att kunna tolka och förstå gjorda observationer på ett djupare plan. Med hjälp av en fallstudie ges det möjlighet att i en undersökning både kunna pröva en teori samt utveckla den. En fallstudie används vanligtvis för att få en bild och förståelse av specifika frågor respektive problem inom pedagogiken. En kvalitativ fallstudie bygger på empiriskt material som hämtas i observationer vilket även kan ske i form av intervjuer. Författaren menar att forskaren är främsta instrumentet för att samla in det empiriska materialet och analysera det. Viktiga egenskaper hos forskaren i en fallstudie är att ha en stor tolerans för mångtydlighet och känslighet. Det är viktigt att forskaren tar in sitt empiriska material med stor känslighet då kontexten och människorna i omgivningen påverkas. Det är viktigt att kunna känna in när det lämpar sig att observera mer noggrant eller inte. Forskaren bör vara medveten om felkällor såsom egna värderingar, vilket kan ha inverkan på studien. En god forskare bör ha kompetens i att kommunicera med kommunikativa färdigheter genom att exempelvis lyssna uppmärksamt, uppvisa empatisk förmåga och att skapa tillitsfulla relationer.

I vår studie har vi inspirerats av en etnografisk ansats för att kunna få en helhetsbild av barnens vardagsmiljö. Detta ger oss möjlighet att komma djupare i vårt resultat. Merriam (1994) beskriver etnografi som en forskningsmetod som kommer från antropologin där det går att studera människans kultur och samhälle. Med en etnografisk ansats genomförs deltagande observationer i de deltagandes vardagsmiljö. I en etnografisk undersökning går det komma åt mer än det som sägs. Det går även att se vad som verkligen sker. Etnografi innebär att studera en grupp människor nära. Här ges tillfälle till en djup och bred bild som sedan i analysen tolkas och analyseras. Den som samlar in materialet det vill säga etnografen, fokuserar på sociala fenomenens naturliga händelseförlopp hellre än att ställa frågor. När en etnograf gör en

etnografisk undersökning ska denne vara medveten om att beteenden hos de som undersöks påverkas av etnografens närvaro. En etnografisk studie innebär att etnografen på fältet undersöker helheten där en förståelse växer fram och får grepp om vad som formar beteenden och attityder hos dem som studeras. En bred medvetenhet bör finnas i en etnografisk undersökning då det inte fullt ut går att skriva en objektiv studie .

Observationer

Vi har valt att använda oss av observationer och deltagande observationer i vår studie för att kunna iakttä situationer när de sker. Med hjälp av observationer går det att få fram mer än det som bara sägs och få en ökad förståelse vilket Merriam (1994) menar att det finns en del samtalsämnen som människor inte känner sig bekväma med och inte vill prata om. I observationer kan observatören anteckna beteendet som sker här och nu. I en observation är det viktigt att hålla sig till syftet med det som ska undersökas. Hon menar att det inte finns möjlighet att observera allt och det finns heller inte något tidsmått samt mönster för hur en observation ska utföras. Upplägget av observationerna är beroende av undersökningens syfte och andra orsaker som kan påverka i miljön och omgivningen. I deltagande observationer deltar observatören samtidigt i de deltagandes olika situationer. Genom att använda sig av denna metod kan forskaren iakttä händelserna medan de utspelas, vilket Justensen och Mik-Meyer (2011) anser är en av en de största fördelarna med denna form av observation. Det går att få fram vad som händer, lyssna på det som sägs och ställa frågor och på så sätt få mer informell kunskap om det forskaren vill studera. Knutsdotter Olofsson (1992) anser att i en deltagande observation ska observatören försöka smälta in i miljön samtidigt som denne är med i leken och registrerar den. I deltagande observationer finns det möjlighet att se ur olika synvinklar beroende på hur forskaren förhåller sig vid observationstillfället. I vissa observationer är det mer lämpligt att hålla sig i bakgrunden för att inte påverka omgivningen och de förhållningssätt som råder.

Genomförande

Första tiden på barnhemmet var en tid av att bygga goda relationer och en trygghet i att vi var där tillsammans med barnen och de som arbetade på barnhemmet. Under våra första dagar valde vi att försöka smälta in i miljön samtidigt som vi observerade barnen i deras ursprungliga miljö. Vi ville få en så rättvis bild som möjligt av den miljö och de förhållanden som fanns på barnhemmet. Efter ett tag valde vi att observera aktivt deltagande men i vissa observationer valde vi att finnas i bakgrunden. Vi dokumenterade och observerade med hjälp av att fotografera. Varje dag förde vi loggbok där vi reflekterade, diskuterade och förde minnesanteckningar samt fältanteckningar. Vi skrev även varje dag personliga dagböcker. Genom att vi använt oss av observationer och deltagande observationer som metod kan vi som Justensen och Mik-Meyer (2011) få tag på mer än det som ses, det som händer, kunna lyssna på det som sägs och öppet ställa frågor och då komma åt mer informell kunskap.

Urval

Vår urvalsgrupp är barnen och de kvinnor som vistades på barnhemmet Bulongwa Children's Home i Tanzania, som vi genom vår bekanta Anna Pettersson gav oss möjlighet att få besöka. Vi valde denna urvalsgrupp då vårt syfte är att undersöka vilka möjligheter barnen ges till lek

på ett barnhem. Vår vistelse i landet var en månad i september-oktober 2012. På barnhemmet där vi valt att genomföra vår fallstudie arbetade under den period vi befann oss där 10 kvinnor som skiftar i ett tidschema som sträckte sig över hela dygnet. Kvinnorna var 19 år till 45 år. I deras arbetsuppgifter ingick allt som ingår i ett hushåll. Endast två av kvinnorna hade utbildning. Detta därför att det är en stor kostnad ekonomiskt samt att det innebär svårigheter att ta sig dit utbildningen ges och kan även innebära bekymmer för de som lämnas kvar i hemmet. Barnen som bodde på barnhemmet var i åldrarna fyra månader upp till tio år. På barnhemmet fanns plats för 30 barn. Under vår period bodde det 23 barn varav elva flickor och tolv pojkar.

Tillförlitlighet

En forskning bygger på att komma fram med kunskap som är trovärdig. I en fallstudie går det som forskare att följa etiska riktlinjer i frågor som kan uppstå i en observation men ansvaret för att undersökningen genomförs på ett etiskt acceptabelt sätt är enligt Merriam (1994) forskarens. I vår studie har vi velat få fram en så rättvis bild som möjligt genom att vi levde tillsammans med barnen på barnhemmet i deras miljö. Under de fyra valda observationstillfällena har vi velat lyfta fram vad som påverkat barnens lek och vilka möjligheter de har till lek. Vi har velat lyfta fram lekens påverkan före och efter leksaksutdelningen för att framskriva miljöns påverkan, de vuxnas förhållningssätt, förutsättningar som påverkar leken och vilka möjligheter barnen gavs till lek i de valda tillfällena. Vi valde att inte nämna barnens kön i första observationstillfället då det i början var svårt att skilja på barnens kön då speciellt hos de yngsta barnen. Vid de andra observationstillfällena hade vi vistats en längre tid på barnhemmet och då lärt oss urskilja barnens kön. Validitet är detsamma som tillförlitlighet vilket är viktigt i en studie som denna då vi påverkar med vår närvaro under vår vistelse i deras miljö.

Etiska riktlinjer

I all forskning är etiska riktlinjer viktiga att förhålla sig till under forskningsprocessen. Det är viktigt att de som observeras är medvetna om att de observeras. Under observation som metod är det viktigt att det framkommer till de medverkande i undersökningen vad forskaren gör. Etiskt har de medverkande rätt att veta om att de observeras och vilken information som samlas in. I observation som metod kan en fallgröp vara att forskaren inte är engagerad i det som sker. I deltagande observationer är det viktigt att vara medveten om att forskarens närvaro påverkar och kan förändra det som sker i en observation. Forskarens egen roll påverkas av det som händer i en observation. Det kan vara problematiskt etiskt i en observation då forskaren kan bli vittne till situationer som medför ett etiskt dilemma. I vissa situationer kan det vara svårt för observatören att veta hur denne ska förhålla sig i etiska frågor. Det kan även vara svårt att veta som observatör om det ska ingripas eller ej.

Det svåra etiskt för att få tillförlitlighet i sin undersökning är när forskaren själv är verktyget för att samla in informationen och då själv avgör vad som anses vara av vikt för studien. Det finns en risk att forskaren kan lämna ute information som inte stämmer överens med de egna uppfattningarna, vilket kan ske omedvetet hos forskaren. Forskaren skall ge en så ärlig, objektiv och noggrann bild som möjligt av det som observeras. Det gäller att planering, genomförande, analys och resultat strävar efter att ge en så rättvis bild som möjligt.

Vetenskapsrådet förmedlar information om etiska frågor i forskning. Vetenskapsrådet (2002) lyfter fyra huvudkrav. Dessa är *informationskravet* som innebär att forskarens uppgift är att informera om undersökningens syfte. Det är frivilligt att delta och informanterna har när som helst möjlighet att avbryta sin medverkan. Den information som forskaren ger kan vara mer eller mindre utförlig. *Samtyckeskravet* innebär att de som deltar i undersökningen själva har rätt att avgöra om de vill delta eller inte och hur länge. Det handlar alltså om att få de medverkandes samtycke i undersökningen. *Konfidentialitetskravet* innebär att forskaren ska informera de deltagande om att det insamlade materialet förvaras så att inte obehöriga kan komma åt det. *Nyttjandekravet* innebär att den insamlade informationen inte får säljas till vinst eller för hjälp till andra människor. Det innebär alltså att det insamlade materialet enbart används för forskningen.

Vi formulerade ett brev där vi ville informera om vårt syfte med vår vistelse på barnhemmet. Där framkom att vi skulle genomföra observationer. Detta brev översatte Anna Pettersson till swahili. I brevet framkom att vår studie skulle ligga till grund för vår kommande uppsats. I vår studie kan vi känna igen oss i det som Merriam (1994) beskriver att det är svårt att veta hur vi etiskt skulle förhålla oss i vissa situationer. Genom hela vår uppsats har vi som forskare velat ge en så ärlig och noggrann bild som möjligt, vilket Merriam också betonar vikten av. Deras samtycke var viktigt för oss för att få en så ärlig undersökning som möjligt. Vi ville skapa goda relationer och en stark tillit. Vi var noga med att berätta att det vi samlade in som information och observationer enbart skulle användas i studiesyfte och att materialet stannar hos oss som studenter och organisationen Bulongwa Children's Home.

Resultat och analys

Här vill vi lyfta fram våra observationstillfällen där våra analyser synliggörs.

Observationstillfälle 1 – Leken i deras miljö

Detta observationstillfälle sker en eftermiddag. Vi är ute på gården på barnhemmet. Vi försöker hålla oss i bakgrunden för att få ett perspektiv i deras vardagliga miljö. De som är deltagande i denna observation är alla barnen och 5 av de kvinnor som arbetar där.

Barnen är ute och leker. Några barn gungar. Vi ser att de samtalar med varandra. En del barn snurrar varandra på plåtsnurren. Bredvid gungorna sitter två kvinnor och viker tvätt. De ler mot barnen och varandra och tittar på barnen. Ett barn gräver i rabatten med hink och spade. De yngsta barnen sitter på en plastmatta som är placerad på stengolvet. Några går runt efter hönorna och låter som dem. Ett barn har hittat en plastkork som barnet går omkring med. Ett barn hittar en skruv och går till barnet med plastkorken. De tar plastkorken och skruven och sätter mot tegelväggen och bankar och skrattar när korken rullar iväg. Två barn går från gungan fram till de yngsta barnen på mattan och tittar på dem och rör vid dem. De två barnen kommer till oss och söker kontakt genom att kommunicera med oss.

Det framgår i våra observationer att barnen leker med det de hittar i sin omgivning. Barnen tar inte sakerna som de hittar ifrån varandra utan leker ofta med sakerna tillsammans. Kvinnorna

på barnhemmet finns i närheten av barnen. En möjlig tolkning är att barnen ges stora möjligheter att använda sin fantasi eftersom att de inte blir störda i sin lek. Knutsdotter Olofsson (2003) anser att fantasin behöver användas för att utvecklas. En sådan tolkning tar sin utgångspunkt i att fantasiförmågan är en egenskap som finns inuti barnen och utvecklas då omgivningen ger de rätta förutsättningarna. Den interaktion som sker är i den här observationen i huvudsak mellan barnen. I observationen ovan framgår att barnen vänder sig till varandra. De vuxna finns i närheten och ser vad som händer men integrerar inte med barnen i deras lek. De stimulerar inte barnen till att utveckla sin lek och fantasi. En möjlig tolkning kan vara att barnens möjlighet att utveckla sin fantasi tillsammans med den vuxne är begränsad då den vuxne inte är delaktig utan endast övervakar barnen i deras lek. Miljön har en central roll då den påverkar barnens möjlighet till lek och hur de utvecklas. En tolkning är att de yngsta barnens möjligheter att utvecklas i sin lek stoppas då de inte får den stimulans där de sitter på plastmattan. I miljön finns material som barnen använder sig av i sin lek. En tolkning är att det barnet hittar i sin omgivning och använder sig av i sin lek bidrar till en ökad fantasiförmåga. Materialen är lättillgängliga och en del utifrån vår förståelse upplevdes som farliga för barnen. Nedan följer en beskrivning av fortsättningen av observationen.

Ett par barn har hittat ett hopprep och springer runt med repet på gräsmattan. Några barn leker med en bit från en cykelkedja. Ett barn rullar ett tygstycke och lägger på huvudet och sätter en korg på tygstycket som ligger på huvudet. Barnet tar av korgen från huvudet och lägger ner tyget i korgen. På mattan där de yngsta barnen sitter kommer två kvinnor och sätter sig bredvid barnen varav en utav kvinnorna tar upp ett barn i famnen. Kvinnan ler och sjunger något framför barnet. Vi ser kvinnorna gå runt och jollrar med barnen och går iväg till andra sysslor. Vi ser ett yngre barn som hittat en knapp på mattan. Bredvid sitter en kvinna som ler mot oss. En kvinna kommer med en hink vatten och en trasa och börjar torka barnen i ansiktet. Hon börjar dela ut mat till barnen. Efter maten flyttar en kvinna ner mattan från stengolvet till gräsmattan. På mattan sätter sig tre kvinnor med de yngsta barnen och ett barn vänder hon så det ligger på magen. De tar fram en liten radio och sjunger till musiken. Vi ser att barnen och kvinnorna har en gemensam stund tillsammans.

Vår tolkning av ovanstående observation är att barnen har en bred lekram men det görs inte tydlig för dem om vad som är farligt eller inte i den. En möjlig tolkning kan vara att verkligheten och lekramen allt för ofta går ihop. I observationen framkommer att lekramen inte är lika tydlig då vi såg att barnen fick fortsätta leken trots att farligheter fanns i miljön. En tolkning kan vara att barnen inte lär sig skillnad mellan ramarna verklighet och fantasi då lekramarna inte är tillräckligt tydliga på vad som skiljer dem åt. Det är vår tolkning att det inte fanns prestige i leken utan barnen leker under lika villkor. Barnen bråkade inte om vem som skulle ha vad utan väntade och turades om med det material som fanns. Barnen har en förmåga att kunna visa omsorg om varandra. Det är därför vår uppfattning att barnen utvecklar en god förmåga i att visa ömsesidighet. Ömsesidighet och turtagande fanns tydligt i barnens miljö vilket är en del av de sociala lekreglerna. Barnens lek med hopprepet skapar olika möjligheter till lek. En förklaring kan vara att en möjlighet till lek är när de själva fantiserar vad hopprepet kan

användas till. Barnen sätter ofta saker på huvudet vilket är en del av deras vardag, då kvinnorna ofta bär en hink eller korg på huvudet när de exempelvis bär vatten eller tvätt. En tolkning kan vara att barnen leker det som hör till deras kultur. Fantasi bygger på det som vi tidigare upplevt. Vår tolkning av observationerna är att de äldre barnen inte ges stimulans för att utveckla sin lek och fantasi. Kvinnorna skapar inte alltid möjligheter för att de äldre barnen ska få utvecklas vidare sin deras lek. En möjlig tolkning kan vara att de äldre barnen anses vara vuxna tidigare än i vårt samhälle. Detta kan tolkas som att barnen inte behöver ha den handledning och vuxenöversyn som vi tar för given. Kvinnorna lyssnar in sången från radion. Vår tolkning är att kvinnorna använder sig av sången för att ge de yngsta barnen bekräftelse.

Observationstillfälle 2 – Leksaksutdelningen

Detta observationstillfälle sker ute på gården på förmiddagen. Vi samlar barnen på gräsmattan. Vi tar fram leksaker som vi tagit med oss till barnen. Vid detta tillfälle är alla barnen på barnhemmet med och de 3 kvinnor som arbetade den här dagen.

Barnen vill titta ner i lådan som vi bar leksakerna i. Vi börjar med att ta fram en studsboll som ett barn tar direkt och springer iväg med. Vi tar fram böcker. Barnen drar i böckerna då alla vill ha dem samtidigt. Vi lägger fram resten av leksakerna och vi ser att barnen vill ha allt på samma gång. Leksakerna vi lägger fram är en maracas, gosedjur, pussel, bil och leksaksdjur. Tre kvinnor står bakom barnen och tittar på. Vi tar fram dockan som vi glömt i lådan och vi ger den till en pojke som springer iväg. En av kvinnorna kommer fram till pojken som fått dockan att leka med och tar dockan snabbt ifrån pojken. Pojken börjar gråta. Kvinnan går med dockan till en flicka. En av oss går fram till flickan som kvinnan gav dockan till och går med dockan till pojken som fick den först. Kvinnan ser sträng ut i blicken när hon tittar på oss. Hon säger något med ett skarpt röstläge. Barnen springer runt och tar saker från varandra. Kvinnan tar dockan från pojken och går åter med den till flickan hon hade gett dockan till. Pojken som inte fick ha dockan gav vi ett gosedjur till och han fann sig med det. Barnen spred sig med leksakerna. Vi ser att barnen leker med leksakerna. Pojken som fick tag i pusslet sätter sig på stengolvet där en av kvinnorna satt. Kvinnan tittar på när pojken leker med pusslet. Pojken lämnar pusslet på stengolvet och går iväg. Kvinnan tar pusslet och tar loss de fyra bitarna som var i olika storlekar. Hon sitter och försöker lägga dem på rätt plats.

Som framgår av ovanstående observation tar barnen direkt de leksaker vi delar ut och springer iväg. En möjlig orsak kan vara att barnen inte är vana att hamna i en sådan här situation då det delas ut leksaker. En ytterligare orsak till varför det blev konflikter bland barnen är att de inte visste hur många leksaker som fanns i lådan. Våra tidigare observationer har inte visat några tecken på konflikter bland barnen på grund av material. En möjlig tolkning av den här situationen är därför att barnen klarar av de sociala lekreglerna i sin vardagsmiljö, men att situationen med leksaksutdelningen var en ny situation för dem. Detta innebär att de sociala lekreglerna inte fungerade i denna situation. I denna observation gick vi in och ville ge leksaker för att utveckla deras möjligheter till lek och fantasi. Barnen vet vad som gäller i den miljö de är vana vid men i ovana situationer har de svårt att förmedla leksignaler. Knutsdotter Olofsson (2003) menar att det är viktigt att kunna förstå andras leksignaler och kommunicera lek.

Kvinnorna är inte delaktiga utan är i bakgrunden. De hjälper oss inte i att styra upp situationen. De försöker inte samspeja med barnen eller oss. Detta kan bero på att de inte vet vad som ska hända samt brist i språkförståelsen mellan oss och kvinnorna. En orsak till denna situation kan vara att vi i vår ledarroll inte hade informerat kvinnorna eller barnen, dels på grund av språkkommunikationen samt att vi ville överraska barnen med leksakerna. Situationen kunde varit annorlunda om vi hade haft likadana leksaker till alla barnen samt tillgång till tolk. Kvinnan tar dockan från pojken som vi gett dockan till. En möjlig tolkning kan vara kulturens föreställningar om vad som hör till respektive kön. När kvinnan säger något till pojken så brister vår språkförståelse då vi inte förstår vad kvinnan uttrycker till pojken men vi ser hennes stränga ansiktsuttryck. En orsak kan vara att kvinnan står fast vid att dockan ska vara hos en flicka. En annan orsak kan vara att flickan är yngre och därför tycker kvinnan att flickan ska ha dockan. Den pojken som fann sig med gosedjuret tyder på att han var nöjd med det. En annan förklaring kan vara hans ålder då han var äldre samt att han var pojke. En möjlig orsak kan vara att pojken bara fann sig i situationen efter kvinnans tillsägelse. Vi ser att kvinnan som pusslar har svårt att lägga bitarna på plats.

Observationstillfälle 3 – Leken efter leksaksutdelningen

Denna observation utspelar sig dagen efter leksaksutdelningen på förmiddagen. Alla barnen på barnhemmet är med. Det är 5 kvinnor som arbetar.

Dagen efter hittar vi trasiga böcker som ligger på marken. Ett gosedjur ligger i rabatten. Vi ser inte till resten av leksakerna. När vi sätter oss ner på stengolvet kommer barnen springande och tittar runt oss. Vi ler och visar med vårt kroppsspråk att vi inte har något bakom ryggen. En del barns sätter sig nära oss på mattan. Två kvinnor kommer och sätter sig hos oss på mattan. En del barn lekte med det de tidigare lekt med som de hittar i sin omgivning som korkar, spikar, plåtrör, snören, en boll och ett hopprep. En del barn springer runt. Ett barn vattnar med en slang i rabatten.

Vid detta tillfälle då vi ser de trasiga leksakerna kunde vi även se att många leksaker inte var framme längre. Detta kan bero på att vi inte varit tydliga i hur leksakerna skulle få användas och hur, vilket berodde på att kommunikationen och språkförståelsen mellan kvinnorna, barnen och oss brast. När barnen kommer emot oss tror de fortfarande att vi har leksaker bakom ryggen då det kan vara en nyfikenhet hos barnen. Troligtvis ville barnen se om de skulle få fler leksaker. När barnen och kvinnorna satte sig bredvid oss kan en orsak vara en osäkerhet i hur de skulle förhålla sig till oss då de inte visste om vi skulle dela ut något mer. Här brast språkkommunikationen men med vårt kroppsspråk lyckades vi visa att vi inte hade mer leksaker med oss. En förklaring till varför en del leksaker inte fanns framme kan vara att kvinnorna vill spara leksakerna eftersom de inte vet om eller när det kommer nya. Det kan också vara att kvinnorna inte tagit hand om en del leksaker då de ansågs vara personliga. Miljön återgår till den vardagliga miljön som var innan leksaksutdelningen genom att kvinnorna skapat tillbaka den miljö som de är vana vid. Barnens lek och fantasiförmåga utvecklas i det som miljön ger tillgång till då Knutsdotter Olofsson (2009) menar att i en fantasilek leker barnen det de tidigare upplevt och utvecklar sin fantasi. Hon menar att förmågan att kunna fantisera och känna inlevelse hör ihop, då de ges tillfälle att kunna känna sig in i en annans situation vilket utvecklar

medkänsla och empati hos barnen. I analysen av denna observation kan vi tolka att barnen i sin miljö kan gå fritt från en lek till en annan där de inte stoppas i sin lek. Knutsdotter Olofsson (2003) menar att det är viktigt att barn får känna en lekram då de ges möjlighet att fritt gå ut och in i en lek.

Observationstillfälle 4 - Lekrummet

De åtta femåringar som finns på barnhemmet har tillgång till ett lekrum en timme om dagen efter Kindergården. Vid denna observation kommer barnen ut från klassrummet. Fröken säger hejdå och en annan kvinna tar emot dem vid lekrummet som är rummet bredvid. Detta lekrum har de fått hjälp med att göra iordning av en volontär som varit där.

Kvinnan går in först. Rummet är fyllt av leksaker som tågbanda, bilar, spel, pussel, böcker, tyger, dockor, dockkläder, korgar, platservis, ugn med ved under, kitor, papper, stolar, bord, filtar och en soffa. Miljön är ljus med fönster, gardiner, mattor och målade väggar. Två pojkar kör runt med bilar på golvet. Barnen leker och hjälper varandra. En pojke kom till bordet och satte sig bredvid oss. Han dukade med platservisen och lagade mat vid vedspisen. Han serverade maten och bjöd oss. Han lade upp mat på ett fat och matade dockan som ligger i hans knä. En pojke ville få fast en docka på ryggen och fick hjälp av ett annat barn. En flicka lägger ut dockkläderna på golvet under bordet och ler. Hon rullar ihop dockkläderna och lade dem i korgen som hon sedan satte på huvudet och höll fast med sin ena hand. Hon gick runt i rummet. Kvinnan som är med sitter vid ett av borden och spelar memory med en pojke. Vi hör kvinnan som är med säga något. Barnen börjar städa. Barnen ställer sig i led. Kvinnan ställer sig framför ledet och säger något, barnen ler. Kvinnan öppnar dörren och barnen går tillbaka till de andra barnen.

Kvinnan går först in i rummet med barnen. Här ser vi en tydlig struktur och rutiner som följs. I detta rum vet barnen hur de ska förhålla sig och vilka regler som gäller. Denna situation är en van situation för de som är fem år då de dagligen ges möjlighet att leka här. Detta rum används enbart en timme om dagen för fem åringarna vilket vi tolkar som att barnens möjlighet till lek begränsas. Om rummet hade använts för alla barn vid fler tillfällen så hade det kunnat stimulera barnens lek och fantasi mer. Vi ser att barnen visar samförstånd, ömsesidighet och turtagande i sin lek, vilket Knutsdotter Olofsson (2003) betonar som en viktig grund i leken. En tolkning kan vara att barnen ges möjlighet att utöva de sociala lekreglerna i sin lek och fantasi. Barnen skapar interaktioner dem emellan och samspelar i sin lek. Leken har tydliga kulturella inslag. I detta rum är det en tillåtande miljö där barnen ges möjlighet att fritt leka det de vill, oavsett om kulturen som råder anser att kvinnan har hand om barnen. Kvinnan går inte in och stoppar pojkens lek med dockan. En orsak kan vara att detta i rum så tillåts barnen oavsett kön få leka med vad de vill. Den lek som pågår är lek som de erfarit i sin vardag, vilket innebär att det är i leken som barnen leker det som de upplevt och erfarit. Barnen begränsas inte i sin lek. Pojken som dukade med servisen visade en tydlig leksignal då han signalerade att han ville bjuda på sin mat då Knutsdotter Olofsson (2009) menar att leksignaler hjälper barnen att kommunicera lek. Kvinnan deltar i spelet med pojken vilket Knutsdotter Olofsson (2003) menar att vuxna är förebilder. Kvinnan kommunicerar med barnen och barnen agerar direkt. Det framgår av observationen att barnen är väl förtrogna med den struktur som råder i lekrummet. Barnen kan

avbryta och gå ur lekramen. Knutsdotter Olofsson (2009) menar att en nödvändig kunskap är att kunna förstå när leken avbryts. Det finns en tydlig struktur där det är den vuxne som sätter ramarna för vad som är acceptabelt att sysselsätta sig med. I vår analys av observationen gör vi en tolkning att lekramen kan beskrivas som könsmässigt neutral.

Sammanfattande diskussion

Syftet med denna studie var att undersöka vilka möjligheter barnen har till lek på ett barnhem i södra Tanzania. För att ta reda på detta använde vi oss av en kvalitativ metod där vi med hjälp av observationer kom fram till vårt resultat. Genom att göra en etnografisk inspirerad fallstudie fick vi en djupare förståelse av det resultat vi kom fram till i undersökningen. I den valda metod som vi använt oss av ingår även samtalsintervjuer, men detta valde vi att inte använda oss av på grund av att vi inte behärskade deras språk. Vår teoretiska utgångspunkt var Knutsdotter Olofssons teori och dess centrala begrepp såsom sociala lekregler, lekram, fantasi och leksignaler. Vi har med hjälp av dessa begrepp och Barnkonventionen velat studera barnens möjligheter till lek. Där vi har velat lyfta fram hur de vuxnas förhållningssätt påverkar deras lek samt miljöns betydelse. Det är mycket som påverkar vilka möjligheter barnen ges till lek beroende vart i världen vi befinner oss och detta har vi velat lyfta fram i vår uppsats. Barnkonventionens mål att barnen ska sättas i främsta rummet tar sin utgångspunkt i skilda förutsättningar. Barnkonventionen tolkas olika beroende på vart vi befinner oss i världen. Ur ett globalt perspektiv innebär det att förutsättningarna är olika i olika delar av världen där sammanhanget har betydelse för och påverkar barnens möjlighet till lek. På barnhemmet befinner sig barnen i en miljö som blir deras verklighet. Tryggheten och gemenskapen hade en betydande roll för barnens förutsättningar för lek, vilket vi fick uppleva genom att vara en del av deras miljö. Törrönen (2006) menar att trygga relationer och gemenskap är av stort värde.

Resultatet visar att barnen har tillgång till lek då de inte störs av återkommande rutiner. Barnen får vara i en lekram utan att bli störda, vilket Knutsdotter Olofsson (1992) betonar vikten av. Barnen hade stora möjligheter att utveckla sin fantasi då de själva fick fantasera fritt med utgångspunkt i materialet. Knutsdotter Olofsson (1992) menar att fantasin fritt måste få användas. Barnen visade tydligt empati och samspel i interaktionen med varandra, vilket är en stor förutsättning för att kunna utvecklas i leken. Vi såg även de sociala lekreglerna i barnens lek i deras vardagliga miljö, vilket Knutsdotter Olofsson (2003) anser är en grund i att kunna leka.

Resultatet visar att under leksakutdelningen så framkom att de situationer barnen inte var vana vid skapar osäkerhet i deras lek. Enligt vår tolkning råder det ett öppet klimat där barnen skapar möjligheter till lek och fantasi utifrån det som de har tillgång till. När vi delade ut leksaker till barnen ville vi se hur det påverkade deras lek samt vilka möjligheter som skapades till lek. Istället skapade det konflikter, maktkamp och oro i deras lek, vilket gör att leken stoppas enligt Knutsdotter Olofsson (2003). Vi såg att leken begränsades när vi delade ut leksaker då kvinnan avbröt leken och tog dockan ifrån pojken för att ge den till flickan. Ett vidare resultat här är att genus spelar en betydande roll i att det är visst kön som ska ha en viss leksak. I lekrummet med femåringarna begränsades dock inte leken då varje barn valde lek oavsett kön. Lekrummet gavs bara möjlighet till en timmes lek om dagen för femåringarna då detta var en aktivitet efter kindergården. Denna timme på kindergården var enda tillfället för pedagogik under dagen. Kvinnan som hade pedagogiken i klassrummet kallade barnen för fröken. Åldern var ett tydligt kriterie för att komma in i rummet vilket vi ser som en begränsning i barnens lek.

På barnhemmet arbetade enbart kvinnor och de såg till barnen, gav dem mat och tvättade kläder men vi såg inga pedagogiska aktiviteter utföras av dem. Enda tillfället då pedagogik utfördes

var när de två kvinnorna med utbildning undervisade i kindergarden. Barnen skapar sina egna möjligheter till lek då kvinnorna är sysselsatta med diverse hushållssysslor. Samspelet mellan vuxna och barn finns oftast inte utan de förväntas leka själva. Det finns olika synsätt på värdet av lek beroende på vart vi befinner oss i världen. Sommer (2008) beskriver ett paradigmskifte i synen på barndomen. Den västerländska synen på barn har förvandlats från att se på barnet som bräckligt till att se det som mer motståndskraftigt och kompetent. Detta paradigmskifte har bland annat inneburit att förskolan har gått från att vara en hemliknande miljö till att idag vara en institution där mål och riktlinjer finns att förhålla sig till. Förskolemiljön präglas idag av en syn på barnen som kompetenta. Vår tolkning är att detta paradigmskifte inte skett på barnhemmet. Den barnsyn som dominerar är enligt vår tolkning baserad på en grundsyn utifrån utvecklingspsykologiskt perspektiv som innebär att barnen betraktas utifrån ålder och mognad. Exempelvis så såg vi detta tydligt då det enbart var femåringarna som fick tillträde till kindergarden och tillhörande lekrum. De yngre barnen ansågs inte mogna för den miljön istället vistades de i den andra miljön runt omkring. Huvudsyftet med denna miljö tycktes vara att likna hemmet. I vår kultur har leken en central och betydande roll. Det är enligt vår tolkning att kvinnorna på barnhemmet inte i första hand såg sig som pedagoger, utan mer ställföreträdande mödrar där tillsyn och omsorg var deras huvudsakliga uppgifter. Barnhemmet är i hög grad som ett hem där de gör hemliknande saker, men det pedagogiska syftet saknas då kvinnorna går in i en modersroll snarare än en pedagogroll. Kvinnorna på barnhemmet har inte några riktlinjer eller mål att följa vilket styr verksamhetens sätt att vara och förhålla sig till. Rogoff (2003) menar att kulturella arvet påverkar i den kultur som råder.

Knutsdotter Olofsson (2003) lyfter vikten av att få vara i en tillåtande miljö där barnens lek, fantasi, sociala lekregler, leksignaler och lekram utvecklas och utmanas. Det är vår tolkning att barnen har en tillåtande miljö. Knutsdotter Olofsson (2003) lyfter även att en av förutsättningarna för att kunna leka är att barn ges stimulans för att komma in i leken. Kvinnorna är närvarande men vi såg ingen utmaning, interaktion eller stimulans från kvinnornas sida utan barnen skapade dessa möjligheter med hjälp av varandra. Johnsson et al. (2005) menar att leken och vuxnas förhållningssätt varierar i olika kulturer. Det framkom av våra observationer att de äldre barnen visade omsorg om de yngre barnen och skapade en möjlighet till lek för dem. Barnkonventionen menar att alla barn har rätt till lek. Värdet och synen på lek ses olika i olika sammanhang vilket gäller att ha som grund i hur olika länder tolkar Barnkonventionen. Våra observationer visade att leken hade stort utrymme hos barnen men de skapade i hög grad leken själva. Enligt Johnsson et al. (2005) utvecklas leken i sociala sammanhang. Vi såg att barnen hade en förmåga att fantisera och leka där de tilläts vara i en lekram samt att inte leken stoppades förutom vid tillfällen såsom hygien, mat och sömn.

Vi har fått en bredare bild av människors olika levnadsvillkor då vi fått vara med om att dela deras vardag i Tanzania, vilken är väldigt olik vår. Vi kan lära oss mycket av varandras kulturer. Johnsson et al. (2005) menar att det gäller att ta reda på vilka kulturella faktorer som råder i en viss kultur. De anser att det är viktigt att ta reda på betydelsen och värdet av lek i olika kulturer. Författarna lyfter ett viktigt mål för Vygotskij då hans forskning visar att lek och utveckling måste ses inom den kulturella kontexten som de befinner sig i. Vi har nu fått nya perspektiv att se på livet och hur vi lever det. En sak som vi alltid kommer bära med oss är hur vi bemöter

och förhåller oss till barn och vuxna runt omkring oss. Det gäller att se varje barns möjlighet till lek och deras förutsättningar oavsett var vi kommer från. Genom att vi använt oss av en kvalitativ metod har vi kunnat gå djupare i förståelsen. I ett vidare perspektiv av vår studie har vi lärt oss att se med andra ögon i olika sammanhang och miljöer som vi hamnar i. Vygotskij (2001) menar att människor lär sig i olika sociala sammanhang. Han menar vidare att interaktionen mellan individer i en grupp påverkas av varandra och även individen påverkar gruppen. Vi var medvetna att tillförlitligheten i vår studie påverkades av vår närvaro. Validiteten bedömer vi som trovärdig då vi fått fram den kunskap i vår studie på ett så trovärdigt sätt som möjligt då vi vistades i deras ursprungliga miljö. Vi var ganska snabbt tvungna att ändra vårt synsätt för att kunna se ur deras perspektiv utifrån deras möjligheter. Om förutsättningarna för lek är annorlunda under en regnperiod kan vi inte uttala oss om då vi inte vet hur lokalerna används under en sådan period. Som framgår av vår studie ges barnen goda möjligheter till lek utifrån deras förutsättningar men de förväntas att skapa möjligheter till sin lek samt att leka själva.

Områden för fortsatt forskning som väckts under vår studie är:

Ekonomiskt stöd är inte alltid den bästa utan hur kan vi sprida hjälp till självhjälp för att vidareutveckla barnen och de vuxna i deras omgivning?

Hur kan vi hjälpa barnen i olika livssituationer?

Vi tänker att en sådan forskning skulle vara till hjälp för att ge människorna en större kunskap då de i sin tur kan undervisa kunskapen vidare.

Referens

- Berg, L. (1992). *Den lekande människan: en socialpsykologisk analys av lekandets dynamik*. Lund: Studentlitteratur.
- Berg, L. (2009). Lekens kontrapunktstämmor: mening och lust, likhet och variation. I Mikael. Jensen & Åsa. Harvard (red). *Leka för att lära: utveckling, kognition och kultur* (s.55-74). Lund: Studentlitteratur AB.
- Brodin, J. (red.) (2008). *Barn i utsatta livssituationer*. (1. uppl.) Malmö: Gleerups utbildning.
- Brodin, J. & Lindstrand, P. (2008). Alla kan vara med i en tillåtande lekmiljö. I Anette. Sandberg (red). I *miljöer för lek, lärande och samspel*. (s. 106). Lund: Studentlitteratur.
- Hägglund, S., Quennerstedt, A. & Thelander, N. (2013). *Barns och ungas rättigheter i utbildning*. (1. uppl.) Malmö: Gleerup.
- Ivarsson, P. (2003). *Barns gemenskap i förskolan*. Diss. Uppsala : Univ., 2003. Uppsala
- Johnsson, James E., Christie, J.F. & Wardle, F. (2005). *Play, development, and early education*. Boston: Pearson/Allyn and Bacon.
- Jonsdottir, F. (2007). *Barns kamratrelationer i förskolan: samhörighet, tillhörighet, vänskap, utanförskap*. Diss. Lund: Lunds universitet, 2007. Malmö.
- Johansson, E. Pramling, S. I. (2009). Kreativa lek- och lärandemiljöer i pedagogisk verksamhet. I Mikael. Jensen & Åsa. Harvard (red). *Leka för att lära: utveckling, kognition och kultur*. (s.145-162). Lund: Studentlitteratur AB.
- Justesen, L. & Mik-Meyer, N. (2011). *Kvalitativa metoder: från vetenskapsteori till praktik*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Kane, E. (2011). Den livsviktiga leken. I Ann. Pihlgren (red). *Fritidshemmet*. (s.221-242). Lund: Studentlitteratur AB.
- Kane, E. (2013). Att ge leken utrymme. I Ann. Pihlgren (red). *Fritidshemmets didaktik*. (s.167-187). Lund: Studentlitteratur AB.
- Knutsdotter Olofsson, B. (1987). *Lek för livet: en litteraturgenomgång av forskning om förskolebarns lek*. Stockholm: HLS (Högsk. för lärarutbildning i Stockholm).
- Knutsdotter Olofsson, B. (1992). *I lekens värld*. (1. uppl.) Stockholm: Liber AB.
- Knutsdotter Olofsson, B. (2003). *I lekens värld*. (2. uppl.) Stockholm: Liber.
- Knutsdotter Olofsson, B. (2009). Vad lär barn när de leker?. I Mikael. Jensen & Åsa. Harvard (red). *Leka för att lära utveckling, kognition och kultur*. (s.75-92). Lund: Studentlitteratur AB.

Lillemyr, O.F. (2002). *Lek - upplevelse - lärande i förskola och skola*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.

Lindqvist, G. (1996). *Lekens möjligheter: om skapande lekpedagogik i förskola och skola*. Lund: Studentlitteratur.

Merriam, S.B. (1994). *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.

Nordin-Hultman, E. (2004). *Pedagogiska miljöer och barns subjektskapande*. (1. uppl.) Diss. Stockholm: Univ., 2004. Stockholm.

Pramling S. I. & Asplund, C.M. (2003). *Det lekande lärande barnet: i en utvecklingspedagogisk teori*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.

Rogoff, B. (2003). *The Cultural Nature of Human Development*. Oxford: Oxford University press.

Stern, R. & Jörnruud, M. (2011). *Barnkonventionens status: en utvärdering av för- och nackdelar med barnkonventionen som svensk lag*. Stockholm: UNICEF Sverige.

Sjöberg, K. & Wästerfors, D. (red). (2008). *Uppdrag: forskning*. Författarna och Liber AB.

Sommer, D. (2008). *Barndomspsykologi: utveckling i en förändrad värld*. (3.uppl.) Malmö: Liber.

Svenning, C. (2003). *Metodboken: [samhällsvetenskaplig metod och metodutveckling : klassiska och nya metoder i informationssamhället : källkritik på Internet*. (5., omarb. uppl.) Eslöv: Lorentz.

Törrönen, M. (2006). Community in a children's home. I *Child & Family Social Work*. (s.129-137).

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Vygotskij, L.S. (1995). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos.

Vygotskij, L.S. (2001). *Tänkande och språk*. Göteborg: Daidalos

Williams, P. (2006). *När barn lär av varandra: samlärande i praktiken*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.

Öhman, M. (2003). *Empati genom lek och språk*. (2., [aktualiserade] uppl.) Stockholm: Liber.

Internetadresser:

<http://health.elct.org/bulongwa/index.htm>

<http://www.manskligarattigheter.se/sv/manskliga-rattigheter-i-varlden/ud-s-rapporter-om-manskliga-rattigheter/afrika-och-soder-om-sahara?c=Tanzania>

Högskolan Väst

Institutionen för individ och samhälle

461 86 Trollhättan

Tel 0520-22 30 00 Fax 0520-22 30 99

www.hv.se

